KOVÁCS Zoltán András

Állambiztonság a SZÁLASi-kormány idején.

A Szálasi-kormány állambiztonsági koncepciója

A magyar történelem e rövid, ám annál tragikusabb időszaka állambiztonsági intézményrendszerének vizsgálata különös hangsúlyt kap akkor, ha hozzátesszük, 1944. X. 16-ával - a Magyar Királyi Belügyminisztérium által végrehajtott, sajátos jogalkotási folyamat következtében - Magyarországon gyakorlatilag létrejött az első, totális pártállami diktatúra.[1] A hungarista kormányzat a hatalom konszolidációja, megtartása érdekében intenzíven támaszkodott a politikai nyomozó szervezetek munkájára. Módszereik ugyan nem változtak, de a hatalom (párt) beavatkozása és irányítása, valamint egyes esetekben a nyomozások brutalitása igen.

Ahhoz azonban, hogy megfelelő képet alkossunk a korszak titkosszolgálati intézményeiről, nem elégséges önmagában a szervezetrendszert felvázolni (ezt már sokan megtették), vizsgálni kell mindazon folyamatokat, amelyek létüket befolyásolták. Vajon mennyiben érintették a háborús körülmények e szervezetek működését, mennyiben hatott a hungarizmus ideológiája tevékenységükre, és egyáltalán - az *„ország totális hadba állítása”* mellett - fontos volt-e a nyilasok számára a magyar államvédelem kérdésköre. A Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom magyar hírszerző-kémelhárító (állambiztonsági) szervezetrendszert érintő elgondolásait, intézkedéseit az alábbi fontosabb tényezők határozták meg.

A párt politikai helyzete, németekkel való viszonya

A történelmi köztudat a hungarista mozgalmat gyakran pronáci, németbarát szervezetként azonosítja, mint amely feltétlenül élvezte a Harmadik Birodalom támogatását. Valójában egészen 1944 szeptemberéig a németek részéről nem merült fel reális alternatívaként, hogy HORTHY kormányzó esetleges elmozdítása esetén SZÁLASI Ferencet és mozgalmát juttassák hatalomra. Őt magát és pártját is komolytalan politikai tényezőnek, kalandornak tartották.

Érdemes megjegyezni, hogy a párt a németekkel szemben hangsúlyosan arra törekedett, hogy belügyi kérdésekben viszonylagos önállóságot élvezhessen, és Magyarország német megszál-

lása (1944. III. 19.) utáni politikai alkudozások során rendre ragaszkodott ahhoz, hogy egy esetleges németbarát koalíciós kormányban (legalább) a belügyi tárca kerüljön a párthoz. Csalódást okozott számukra, hogy a németek politikai intervenciója után alakult SZTÓJAY-kormányban végül nem jutottak kormányzati funkcióhoz, továbbra is (1944. III. 22. - 1944. X. 16. között) ellenzéki szerepkörben működtek.

Az úgynevezett hungarista napló[2] fontos tanulsága, hogy a román kiugrásig (1944. VIII. 23.) - a különböző kormánylistákon túl (amelyben egyébként VAJNA Gábor következetesen belügyminiszterként szerepel) - a párt, miközben törekedett a hatalom megszerzésére, mégsem készített részletes forgatókönyvet arról, hogy kormányerőként milyen kézzel fogható intézkedéseket hajtana végre. A hungarista állambiztonsági koncepció viszonylag későn, 1944. szeptember közepén kezdett formálódni, két fő elemet tartalmazott: az Államvédelmi Központ felszámolását és egy új, kiterjedt jogosítványokkal felruházott államvédelmi, nyomozati szervezet létrehozását.

A párthoz kapcsolódó csendőr- és rendőrtisztek

A német megszállást, majd a román kiugrást követő bizonytalanság közepette a fegyveres és rendvédelmi szervezetek lényegében hárompólusúvá váltak: számosan a kormányzóhoz és Magyarországhoz, néhányan a megszálló németekhez és kevesen a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalomhoz voltak lojálisak. E megosztottság és az ebből származó bizonytalanság - ami október 15-16. folyamán markánsan felszínre került - gyakorlatilag megbénította a magyar fegyveres és rendvédelmi (köztük az állambiztonsági) szervezeteket.

Csak maroknyian rendelkeztek megbízható információkkal a politikai mozgásokról, még kevesebben kaptak a közelgő kiugrási szándékkal kapcsolatban konkrét utasítást, iránymutatást. Nem meglepő, hogy amikor az események láncolata elindult számos kulcspozícióban lévő parancsnok végül a saját (politikai) értékrendje szerint hozta meg a döntéseket. Azon a tragikus októberi vasárnapon teljes káosz alakult ki a magyar katonai, rendvédelmi igazgatásban.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom csendőri és rendőri vonalán alig, állambiztonsági tekintetben pedig egyáltalán nem rendelkezett megfele-

lő szakmai tapasztalatokkal bíró holdudvarral. Összességében is kevés honvéd-, rendőr- és csendőrtiszt szimpatizált a nyilasokkal, a németbarát (és/vagy szélsőségesen szovjetellenes) tisztek száma meghatározóbb volt. A németekkel jó kapcsolatokat ápoló tisztek, 1944. X. 15-16-ig *„külön utakon jártak”*, a nyilasokkal nem mutatható ki érdemi kooperáció, sőt a hatalomra jutást követően is inkább német, mint nyilas kormányzati irányítás mellett működtek.

A párt az úgynevezett mozgalmi időszak alatt is kevés csendőr- és rendőrtisztet tudhatott maga mellett, néhány kivételtől eltekintve támogatói jellemzően nem a közép és felsőbb társadalmi rétegek, a tisztikar tagjai voltak. Mindebből adódóan a párt miután hatalomra került, nem tudta teljes körűen saját szakemberekkel feltölteni a kulcsjelentőségű szolgálati beosztásokat.

A belügyi, ezen belül állambiztonsági és rendvédelmi kérdések tekintetében[3] az 1940-es évektől a párton belül VAJNA Gábor személye vált egyre mértékadóbbá, majd 1943-ra gyakorlatilag eldőlt, hogy ha a párt kormányt alakít, ő lesz a belügyminiszter. A környezetéből kerültek ki azok, akik a párt hatalomra juttatását követően a belügyi területet tekintve meghatározókká váltak, ők segítették a háttérben tanácsokkal és ők voltak azok, akiknek szolgálataira a hatalom azonnal igényt tartott. Közülük két személyt érdemes kiemelni: LÁDAY István[4] és ORENDY Norbert csendőr ezredesek az 1930-as évek elejétől álltak VAJNÁVAL kapcsolatban.

A létező államvédelmi struktúra

A hungaristáknak - miközben az Államvédelmi Központ megszüntetésével, a Nemzeti Számonkérés szervezete létrehozásával, HAIN hatalmának restaurálásával jelentős mértékben át kívánták formálni a belső elhárítás intézményrendszerét - alapvetően a már meglevő szervezetekre kellett támaszkodniuk. Sem idejük, sem lehetőségük nem volt arra, hogy a megkezdett szervezési lépéseket befejezzék. Nem tudjuk, milyen lett volna a békebeli hungarista Magyarország állambiztonsági struktúrája. (Magyarország tragédiája, hogy egy totális diktatúra állambiztonsági szervezeteinek *„békeéveit”* a társadalom 1945 után mégis megtapasztalhatta.) Vajon a hungarista kormány milyen állambiztonsági szervezeteket örökölt 1944. X. 16-án?

Miután 1944 tavaszán a magyar katonai hírszerzés és elhárítás (2. vkf. osztály), valamint a belbiztonsági csúcsszerv (Államvédelmi Központ) vezetői - KÁDÁR Gyula vezérkari ezredes és UJSZÁSZY István vezérőrnagy[5] - kompromittálódtak a KÁLLAY-kormány háborúból kiutat kereső manővereiben, sem a megszálló németek, sem pedig a háború és a német szövetségi rendszer iránt elkötelezett nyilasok nem bíztak meg e szervezetekben. Nem meglepő, hogy a német megszállás után mindkét szervezet háttérbe szorult.

Az viszont meglepő, hogy - miközben a kormányzó környezetének sikerült megakadályoznia, hogy a két szervezet újból egy németek által támogatott figura befolyása alá kerüljön[6] - a kiugrási tervekbe, netán annak hathatós előkészítésébe sem a katonai hírszerzést és elhárítást, sem pedig az Államvédelmi Központot érdemben nem vonták be. Nincs nyoma annak, hogy például célirányos adatgyűjtésre utasították volna őket a német és a nyilas szándékok feltérképezése érdekében.

A két szervezet KUTHY László vezérkari ezredes személyében 1944 tavaszán együttes vezetés alá került. Bár ő tudott arról, hogy FARAGHO Gábor altábornagy, a csendőrség és a rendőrség felügyelője, volt moszkvai katonai attasé vezetésével HORTHY küldöttséget indított Moszkvába - hiszen a 2. vkf. úgynevezett különleges utalványozási keretéből (a külső - például a pénzügyi ellenőrzéseket végző - szervek előtt konspiráltan kezelt, speciális költségvetésből) neki kellett a delegációt pénzzel ellátnia -, a kiugrási előkészületek részleteiről, illetve az út időpontjáról nem tájékoztatták.

A kormányzó és környezetének szándékairól nála valamennyivel többet tudott az Államvédelmi Központ helyettes vezetője, KUDAR Lajos csendőr alezredes, aki - számos vélekedés szerint - KUTHY mellett gyakorlatilag a Központ tényleges vezetője volt. Egyebek mellett az ő feladata volt, hogy titokban előkészítse a FARAGHO által vezetett delegáció szlovákiai (át)utazását, ám a részletekbe, úgy tudjuk, őt sem avatták be. A magyar állambiztonsági szervezetek tehát lényegében vakok és süketek voltak 1944. X. 15-16-án.

A katonai helyzet

A SZÁLASI-kormány alatti közigazgatás egészére igaz, hogy alighogy megtörtént a hatalom átvétele és az új szervezeti kere-

tek kialakítása, máris - a szovjet csapatok fokozatos térnyerése miatt - meg kellett kezdeni a kiürítést a nyugat-magyarországi területekre, majd a kitelepülést a Német Birodalomba.

A fennmaradt iratok tükrözik, hogy legkésőbb november végétől január végéig a rendvédelmi igazgatás szervezetei - beleértve az államvédelmi elemeket is - folyamatosan *„vándoroltak”*, mígnem megérkeztek új székhelyükre: elsősorban Sárvárra, Szombathelyre és Kőszegre. Ebben az időszakban működésük gyakorlatilag stagnált, erőforrásaik jelentős részét a munkatársak és a közigazgatási szervezetek keresése kötötte le.

Mivel az arcvonal a Budapest felmentésére indított Konrad 1-3. hadműveletekkel, de különösen Székesfehérvár visszafoglalásával (1945. I. 21-22.) néhány hónapra - a szovjetek 1945. márciusi bécsi támadó hadműveletéig - stabilizálódott, a Nyugat-Magyarországra áttelepült közigazgatási intézmények lassacskán a megmaradt területeken újból megkezdték rendeltetésszerű működésüket. Természetesen a közigazgatás működésének színvonala meg sem közelítette a korábbit, mégis van nyoma az üzemszerű, napi hivatali működésnek. (A hungarista államigazgatás idejéből fennmaradt iratok zöme is az 1945. január-március közötti időszakban keletkezett, így például - témánkat érintően - a MOL nyilas BM elnevezésű dokumentumegyüttese vagy a HIL-ben őrzött PRO-iratanyagok zöme is 1945. január - március folyamán datálódott.)[7]

A hungarizmus mint ideológia

A kormányprogramként meghirdetett Országépítési Terv, az 1945. I. 1-jéig elérendő célok közül a belügyminiszter számára - állambiztonsági vonalon - az alábbiakat szabta feladatul: (2/a pont) *„megakadályozza, hogy a belső vagy külső ellenség a Nemzet belső arcvonalát széttörje; rendészetileg biztosítja, hogy a kormány célkitűzéseit végrehajthassa”*,[8] továbbá (2/c pont) *„az államvédelem központosítása”*. (Amikor SZÁLASI 1944. X. 26-án a Magyar Királyi Belügyminisztériumot meglátogatta, lényegében ezen célkitűzéseket ismertette a tárca vezetői állományával.)

Pusztán a fentiekből is világosan látható, hogy - mint ahogyan az egy szélsőséges ideológián alapuló, ellenségképekben gondolkodó politikai mozgalomtól nem meglepő - a kormányzat úgynevezett totális, a társadalom valamennyi szegmensének

ellenőrzését lehetővé tevő államvédelmi intézményrendszerben gondolkodott. Ennek kiépítésére azonban nem volt lehetőség; sem megfelelő ügynökrendszert (besúgóhálózatot), sem szakmailag kompetens és egyúttal megbízható kollektívát nem tudtak kiépíteni. Az 1944. X. 16. utáni eljárásokat áttekintve látható, hogy a főbb eredmények jelentős része nem aktív felderítő/ellenőrző tevékenységre, hanem egy-egy ember árulására vezethető vissza. (MIKULICH Tibor árulása végső soron nemcsak a Felszabadító Bizottság tagjainak letartóztatását, hanem azon keresztül számos más ellenálló csoport sikeres felszámolását eredményezte.)

A hungarista kormány nemcsak az államvédelem, de a közigazgatás valamennyi szegmensében törekedett a központosításra, a hatalom koncentrációjára. Az államvédelem központosításának szándéka sem- ahogy egyébként a rendőrség katonai átalakítása sem - a hungarista kormány elképzeléseiben jelent meg először. A centralizáció jegyében jött létre már maga az Államvédelmi Központ is 1942 júniusában, amely kapcsán 1943 elején felmerült, hogy Állambiztonsági Minisztériummá szervezik át. Később erről a szándékról letettek, a tervezett állambiztonsági minisztérium koncepciójának részletei nem ismertek.

A BM átszervezése - Az államvédelem központosítása

A belügyi tárca átvételére készülve 1944 nyarának végén VAJNA egyre gyakrabban konzultált ORENDYvel és LÁDAYval. Elmondta nekik, hogy pártja tervei között szerepel az ÁvK felszámolása (erre a kérdésre később visszatérünk), majd Nemzeti Számonkérés néven egy új belügyi nyomozószervezet felállítása, amely katonai és polgári személyek ellen egyaránt eljárhat. Az új állambiztonsági szervezet terveinek kidolgozásával és állományának kiválogatásával a leendő belügyminiszter titokban ORENDY csendőr alezredest bízta meg.[9]

A két csendőrtisztet, 1944. szeptember elején a frontra vezényelték (nyilasok iránti lojalitásuk közismert volt, s mivel a csendőrségben tiltották a politizálást, ORENDYt előzőleg fegyelmileg is elmarasztalták), aminek oka talán éppen az volt, hogy a kiugrási kísérletet megelőzően VAJNÁt, illetve a nyilasokat elszigeteljék csendőrségi kapcsolataiktól, nehogy a párthoz közel álló tisztek érdemben befolyásolni tudják az eseményeket. (Mivel LÁDAY korábban az egyik legjobban felszerelt és kikép-

zett karhatalmi csendőr zászlóalj - a galántai - parancsnoka volt, ennek a kockázatát valósnak értékelhetjük.)

A két tiszt vezénylésének tudatossága részünkről csak feltételezés. Mind az események, mind az iratok azt igazolják, hogy a kiugrási kísérletet megelőzően a kormányzat nem gondolt a belügyi irányítás alatt álló szervezetek *„kikapcsolására”* (sem). LAKATOS miniszterelnök csak 1944. X. 12-én (!) nevezett ki - az egyébként betegeskedő - BONCZOS Miklós helyett új, megbízhatóbbnak tartott belügyminisztert báró SCHELL Péter személyében, ám neki nem volt lehetősége a történések érdemi befolyásolásra. (A kormányzói proklamáció elhangzásáig mindössze három napot töltött hivatalában!)

Miközben a belügy alá tartozó állambiztonsági szervezetek teljes passzivitást mutattak a kiugrási kísérlet eseményeiben, addig a katonai vonalon éppúgy tétlenség és meglepettség volt tapasztalható. A 2. vkf. hírszerző és kémelhárító osztályon történteket a háború után részletesen leírta SIGETTER Viktor alezredes, az osztály vezetőjének, KUTHY László vk. ezredesnek a segédtisztje, amelyből kiderül, hogy semmit nem tudtak HORTHY terveiről, főként annak időzítéséről.[10] Az állambiztonsági szervek mellőzése a kiugrási kísérletből súlyos hibának bizonyult.

Amint HORTHY kormányzó, majd SZÁLASI Ferenc rádiószózata elhangzott, LÁDAY Istvánt és ORENDY Norbertet Budapestre rendelték. Mindketten csak október 15-én az esti órákban tudtak konzultálni a már miniszteri esküt tett VAJNÁval, aki LÁDAYt azonnali hatállyal a belügyminisztérium államtitkárává nevezte ki, míg ORENDYt megbízta az új állambiztonsági csúcsszerv felállítási feladatainak előkészítésével. (Úgy tudjuk, ekkor már VAJNA részéről elhangzott, hogy a pártvezetés a Nemzeti Számonkérés[11] nevet kívánja adni a testületnek.) Ezzel megkezdődött a hungarista államvédelmi szervezet kiépítése.

Az államvédelem központosítását mint kormányzati célkitűzést lényegében a Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. (közbiztonsági és igazgatási rendészeti) osztálya hatáskörének bővítésével valósították meg, amelyre a belügyi tárca átszervezésével párhuzamosan került sor. Bár a BM új szervezeti felépítését tartalmazó utasításokat csak 1944. november vége - december eleje folyamán szövegezték meg hivatalosan, az egyes szervezeti egységek átalakítását már 1944. X. 16-át követően

megkezdték. A VII. osztály c) (államvédelmi) alosztálya (vezetője: UGRAY Gábor cső. alezds.) részben a megszüntetendő Államvédelmi Központ feladatköreiért felelt, míg d) alosztályként (vezetője: ORENDY Norbert cső. ezds.) közvetlenül az osztálynak rendelték alá a Nemzeti Számonkérés szervezetét.

A rendvédelmi szervezetek szakmai irányítása hagyományosan a VII. osztály feladata volt. Az a) (közbiztonsági) alosztály vezetését ÁRBÓCZ János cső. ezds-re bízták, aki egyes információk szerint a kiugrási kísérlet előtt a németeket látta el információkkal. Az osztályba integrálták az igazgatási rendészeti feladatokat is. (Az ezzel foglalkozó b) alosztály vezetője HIMFY Jenő miniszteri osztálytanácsos lett.) A VII. osztály átszervezésének formális lépései október végére fejeződtek be. Ezzel a tárca legnagyobb létszámú, legkiterjedtebb szervezetévé vált, amely nemcsak a rendőri és csendőri, hanem az állambiztonsági szervezetek felett is diszponált.

A belügyminisztérium új, hungarista vezetése nem számolt azzal, hogy a VII. (közbiztonsági és igazgatási rendészeti) osztály korábbi vezetőjét, KIRÁLY Gyula csendőr ezredest a németek letartóztatják azért, mert 1944. X. 15-én a határmenti és repülőtéri csendőr szárnyaknak utasítást adott arra, hogy akadályozzák meg ifj. HORTHY Miklós országból való elhurcolását. Ha erre nem kerül sor, KIRÁLY valószínűleg hivatalában maradhatott volna. Utódjául, október 25-i hatállyal LÁDAY - állítólag a később kivégzett KUDAR Lajos csendőr alezredes javaslatára[12] - HAJNÁCSKŐY László csendőr ezredest, addigi pécsi IV. csendőr kerületi parancsnokot nevezte ki.[13]

Visszatérve az Államvédelmi Központ kérdésére, fontos hangsúlyozni, hogy noha a hungarista politikai retorika szintjén rendre és hangsúlyosan megjelent a szervezet felszámolásának szándéka, nem ismert, hogy erre konkrétan mikor, milyen körülmények között került sor, és mely szervezet örökölte a központ feladatait. Vezetésével ideiglenesen ZÁKÓ András vezérőrnagyot, egyben a 2. vkf. osztály parancsnokát bízták meg, majd az 1944. XI. 23-án kelt nemzetvezetői elhatározással ZÁKÓt, az ÁvK *„megszűnése okán”* - szól a rendelet - vezetői beosztásából felmentették.[14] Az Államvédelmi Központot tehát 1944. XI. 23-ra számolták fel, ami egybeesik a Magyar Királyi Belügyminisztérium és a VII. Osztály átszervezésének idejével.

A hungaristák kínosan ügyeltek a jogszabályok látszólagos

betartására, ezért - és mivel az új nyomozati *„csúcsszerv”*, a számonkérés szervezete még nem működött - a Központ felszámolását megelőzően még egy fontos feladatot bíztak a szervezetre. Az ÁVK kapta meg azt a feladatot, hogy a kiugrási kísérlet kapcsán, a különböző német és magyar szervezetek által letartóztatott személyek ügyében folytassa le a vizsgálatokat, illetve koordinálja a nyomozószervek által folytatott eljárásokat.

Az 1944. X. 20-26. közötti tömeges kihallgatásokat, az Államvédelmi Központ égisze alatt, immáron a hungarista dr. PETHŐ Tibor törvényszéki tanácselnök, később a nyilas bíróság, a Számonkérő Szék vezetője irányította. (A körülményekre jellemző, hogy az eljárásnak nem a magyar kormányszervek épületei, hanem a németek által használt Lomnic szálló adott helyet, ahova a német-magyar nyomozók egymás után szállították a foglyul ejtett személyeket.)

Dr. PETHŐ a korabeli magyar közélet olyan személyiségeit hallgatta ki, mint HARDY Kálmán, CSATAY Lajos, VERESS Lajos, RUSZKICZAY-RÜDIGER Imre, JUNGERTH ARNÓTI Mihály, UTASSY Lóránd vagy SCHELL Péter. Később - pótlólag, kijelölt kényszerlakhelyén Tihanyban - LAKATOS Géza, valamint már Sopronkőhidán KÁLLAY Miklós miniszterelnökök meghallgatására is sor került. Az összesen 31 tanú vallomása alapján PETHŐ egy összefoglaló jelentést készített, amelyben meglepő tárgyilagossággal, részletesen kifejti a kiugrási kísérlethez vezető események láncolatát, valamint tárgyalja a jelzett személyi kör abban játszott szerepét. A kihallgatási anyagokat később a sopronkőhidai perek során használták föl.[15] Ez volt az ÁVK által koordinált utolsó nagyszabású nyomozati cselekmény. **(I.sz.melléklet)**

A SZÁLASI-kormány állambiztonsági szervezetei

Az úgynevezett hungarista- vagy nyilas-korszak állambiztonsági szervezetei közül a Nemzeti Számonkérés (a továbbiakban: NSZK) szervezete tevékenysége ismert leginkább, míg a többi szervezet - a Magyar Királyi Rendőrség Politikai Rendészeti Osztálya, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, illetve a Honvéd Vezérkar 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályának - második világháború végi működését érintően számos mozzanat további tisztázásra, feltárásra szorul.

Az ismeretanyag jelzett arányaira elsősorban az a magya-

rázat, hogy a háború utáni - immár kommunista irányítás alatt működő - politikai nyomozó szervek jelentős figyelmet fordítottak az elődszervek, kiemelten a Nemzeti Számonkérés tevékenységére, vezetőinek elítélésére. Nagy mennyiségű anyagot gyűjtöttek össze, amely megfelelő forráskezeléssel alkalmas lehet a történeti folyamatok rekonstruálására. Ráadásul az NSZK-t érintő nyomozások felújultak az 1956-os forradalmat követő megtorlás részeként, amely egyrészt további tagok elítéléséhez vezetett, másrészt a szervezet történetét érintően újabb információk kerültek felszínre. Mindemellett - talán épp az eljárások következtében - az NSZK egykorú dokumentumai közül is számos fennmaradt.

A Nemzeti Számonkérés szervezete

Tekintettel arra, hogy a Nemzeti Számonkérés történetét az elmúlt években számos kutató feldolgozta,[16] az alábbiakban a szervezet történetének csak főbb mozzanatait mutatjuk be, értékelve az általa elért eredményeket. (A hungarista kormányzás időszakának politikai nyomozásait külön fejezetben összegezzük.)

Amikor ORENDY Norbert csendőr alezredes (1944. XI. 1-től csendőr ezredes), LÁDAYval együtt a hatalom átvételét követő napokban jelentkezett VAJNA belügyminiszternél, LÁDAY államtitkári tisztséget kapott, míg ORENDY formálisan a tárca személyi ügyeinek előkészítésére kapott megbízást. Néhány napon belül elkészítette a számonkérő szervezettel kapcsolatos koncepciót. Bár a nemzetvezetői rendelet 1944. XI. 1-jével lépett hatályba, a nyomozószerv - bárminemű törvényi szabályozás nélkül - már néhány nappal a hungaristák hatalomra juttatását követően megkezdte munkáját. (A rendelkezésre álló adatok alapján az első letartóztatott CSIZMAREK Mátyásné Hársmezei Mária volt, aki bizalmas kapcsolatban állt MIKLÓS Bélával, a magyar 1. hadsereg szovjetekhez átállt parancsnokával. Őt október 19-én tartóztatták le az NSZK nyomozói, így a szervezet eddigre már megkezdte működését.)[17]

A nemzetvezetői rendelet tágan értelmezhető jogosítványokkal ruházta fel az új nyomozó testületet. E szerint feladatai közé tartozott *„mindazon bűncselekmények felderítése, nyomozása és az igazságszolgáltatás elé állítása, amelyek a* ***Hungarista állam érdekeit*** [kiemelés az eredetiben: K. Z. A.] *sértik,*

vagy veszélyeztetik, tekintet nélkül arra, hogy a bűncselekmény elkövetői katonai, vagy polgári egyének."[18] Noha az NSZK-t formailag a HAJNÁCSKŐY László csendőr ezredes vezette VII. (közbiztonsági és igazgatási rendészeti) osztálynak rendelték alá, függetlenségét a nemzetvezető rendelete is hangsúlyozta. (A szervezet önállóságára jellemző, hogy amikor HAJNÁCSKŐY ezredes, a VII. osztály parancsnoka megkérdezte ORENDYtől, hogy honnan ered az „NSZK" elnevezés, az utóbbi állítólag csak annyit válaszolt hetykén, hogy *„nem szabad kérdezni".*)[19]

A november 1-jei „alaprendeletet" követően számos további, részben az NSZK jogosítványait szélesítő, részben a működési kereteket konkretizáló jogszabály került napvilágra, és a szervezet körüli jogalkotási procedúra csak jóval azután zárult le, hogy az NSZK megkezdte működését. Miután a BM összeállította a rendelet végső tervezetét - amellett, hogy azt a többi tárcával is egyeztették - beterjesztették az akkor már Sopronban ülésező képviselő-, illetve felsőház elé is. A jogszabály végül - *„A m. kir. minisztérium 560/1945. M. E. számú rendelete a »Nemzeti Számonkérés« szervezet felállítása tárgyában"* - csak 1945. III. 16-án, a nyilas uralom végóráiban lépett hatályba.[20]

Megszervezésekor (1944. október vége - november eleje) az NSZK létszáma körülbelül 20 csendőrtisztből és 250 beosztottból állt. **(II.sz.melléklet)** December elején két további - a műszaki felderítő (parancsnok: HÍDVÉGI István detektív felügyelő), illetve a felderítő (parancsnok: RÉTI Iván) - osztály felállítását kezdték meg. Az előbbi feladata az információszerző tevékenység technikai hátterének biztosítása, míg az utóbbié a humán hírszerző - azaz korabeli kifejezéssel „B" (bizalmi) - hálózat kiépítése és működtetése lett volna. Mivel ORENDY a lojális *„besúgóhálózat"* kiépítését a párt szervein keresztül kívánta megvalósítani, az osztály élére végül egy civil pártfunkcionáriust neveztek ki. A kísérlet éppen a párt helyi szerveinek ellenállásán bukott meg, így a számonkérő szervezetnek végül nem sikerült hatékony B-hálózatot kiépítenie.[21]

Az NSZK állományának összetételére vonatkozóan mindössze egyetlen korabeli, hitelesnek tekinthető kimutatás áll rendelkezésünkre, de a jelzett dokumentum sem a teljes nyomozó szerv, hanem csak egyik szervezeti egység (a katonai alosztály) állományába enged betekintést. Az összeállításban feltüntetett csendőrök előző szolgálati helyeit áttekintve megálla-

pítható, hogy az azon szereplő 41 fő közülük 33-an korábban olyan csendőrkerületekben teljesítettek szolgálatot, amelyet a számonkérés szervezete létrehozásakor már elfoglaltak a szovjet csapatok, vagy a harcok folytán a térség közigazgatási, rendvédelmi szerveit már ki kellett üríteni. Az NSZK létszámának feltöltése során tehát nemcsak a politikai megbízhatóságra fordítottak figyelmet, közbeszóltak gyakorlati megfontolások is.[22]

A budapesti csata, majd a város ostromának megkezdésével a számonkérő szervezet gyakorlatilag kettévált. VAJNA belügyminiszter 1944. XII. 24-én délután arra utasította a rendvédelmi szervek megjelent vezetőit, hogy mivel a főváros bekerítése már csak órák kérdése, kezdjék meg a kijelölt kiürítési körzetekbe az áttelepülést és csak a legszükségesebb állományt hagyják hátra. Négy tisztet, 23 csendőrnyomozót, valamint egy karhatalmi szakaszt - zömmel önként jelentkezőket - hagytak hátra Budapesten,[23] miközben a szervezet nagyobbik része a Dunántúlra települt. A parancsnokság Sárvárra helyezte át székhelyét.

A budapesti csoport vezetője KARABÉLYOS Imre csendőr őrnagy, majd 1945. I. 6-tól CSERGŐ Endre csendőr százados lett. KARABÉLYOS megítélése ma sem lehet egységes a források alapján. Számos információ utal arra, hogy esetenként támogatta a rendszerrel szembehelyezkedő csoportokat (miközben - egyik családtagja elmondása szerint - maga a hungarista mozgalom híve volt), terjesztette az Ideiglenes Nemzeti Kormány röpiratait, felesége szovjet (ukrán) felmenőkkel rendelkezett. Mindezen körülmények azonban nem gátolták meg abban, hogy a vezetése alatt álló budapesti NSZK-csoport folytassa a rendszer ellenségeivel szembeni eljárásokat. (KARABÉLYOSt a számonkérő szervezet vezetői elleni háború utáni vizsgálatok második, az 1956-os forradalmat követő *„hullámában”* ítélték halálra 1959. VII. 24-én.)

Szükséges megjegyezni, hogy a budapesti NSZK-csoportot HINDY Iván altábornagynak, az I. hadtest parancsnokának rendelték alá, aki magyar részről egyúttal a főváros viszonylatában teljhatalommal rendelkezett. HINDY és a hadtest vezérkara azonban addigra már a Karl PFEFFER-WILDENBRUCH SS-Obergruppenführer vezette [az SS IX. (horvát) fegyveres-hegyi hadtest] parancsnokság alárendeltségében volt, így a KARABÉLYOS-, majd CSERGŐ-csoport közvetetten német irányítás alá került. Később

egy német SD-tisztet, DOMÁNSZKY Antal SS-Obersturmführert is beosztottak a NSZK-csoport vezetése mellé, így gyakorlatilag teljessé vált annak német irányítása.

CSERGŐ és DOMÁNSZKY vezetésével a számonkérő csoport számos önkényes kivégzést hajtott végre az ostrom utolsó napjaiban, majd tagjaik részt vettek az 1945. II. 11-i kitörésben. A tisztek, CSERGŐ százados és BALASSA főhadnagy szovjet hadifogságba estek. (BALASSÁT a háború után halálra ítélték, de TILDY Zoltán köztársasági elnöktől kegyelmet kapott. Egy újabb perben ismét halálos ítéletet kapott, majd kivégezték. CSERGŐ Endrét a Bácskában elkövetett háborús bűncselekményei miatt Jugoszlávia kikérte Magyarországtól, majd ottani perét követően - ismeretlen körülmények között - Nyugat-Németországba került.)

Az NSZK dunántúli részei - a rendelkezésre álló információk alapján - nagyobb szabású politikai nyomozásokat már nem folytattak. A kiürítést követően azonnali megoldást követelt a párt belső elhárítási feladataira szánt felderítő osztály felállításának befejezése. Mivel a részleg vezetője (RÉTI Miklós) Budapesten rekedt, az osztály szervezése félbeszakadt. RÉTI utódjává ORENDY később egy BÁNPATAKY nevű nyilas pártfunkcionáriust nevezett ki, aki később összetűzésbe keveredett KOCSÁRD Emánuel főispánnal. A konfliktus végül elvezetett a felderítő osztály felszámolásához.

A megmaradt zsidó ingóságok elosztását időközben a nyilas állam saját pártjára bízta, aminek következtében rendszeresek lettek a visszaélések, és a párt helyi vezetői sorozatosan feljelentették egymást az NSZK-nál. SZÁLASI a nyilas vezetés visszaéléseit tapasztalva LÁDAYn keresztül utasította ORENDYt, hogy folytasson mindenre kiterjedő vizsgálatokat a Fegyveres Nemzetszolgálat ügyében is, amely végeredményben a Fegyveres Nemzetszolgálat felszámolását eredményezte.[24]

A politikai rendészeti osztály

A Magyar Királyi Rendőrség politikai nyomozásokért felelős szervezete a budapesti főkapitányságnak alárendelt egy-egy politikai rendészeti osztály (PRO, vidéki és fővárosi tagozat) volt. A csendőrségtől eltérően a rendőrségnek gyakorlatilag nem létezett országos hatáskörrel rendelkező nyomozati szervezete, az eljárásokat - létrehozása után - az Államvédelmi Központ han-

golta össze.Csak a német megszállást követően történtek gyakorlati lépések arra, hogy egy szélesebb jogosítványokkal felruházott, centrális rendőrségi nyomozószervet állítsanak fel, amelynek gyakorlati eredménye a végül tiszavirág életű Állambiztonsági Rendészet (ÁR) lett.

A főként a két PRO állományára támaszkodó Állambiztonsági Rendészet vezetését a németekkel - már a megszállás előtt is - rendszeresen (havi dotációért) együttműködő HAIN Péter detektív felügyelőre bízták, aki szoros kapcsolatokkal rendelkezett a birodalmi Biztonsági Szolgálat (SD) és a Gestapo berkeiben. A *„magyar Gestapo”*-t részint annak túlkapásai, részint pedig azért, mert a magyar kormánynak gyakorlatilag semmilyen ráhatása nem volt a működésére (a rendészet főként német igényeket elégített ki) végül 73 napnyi működés után, 1944. VI. 9-én rendeletileg felszámolták, HAINt félreállították.

Az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről szóló jogszabály (4213/1944.BM.r.) utasította egyúttal a budapesti főkapitányt egy olyan Politikai Rendészeti Osztály felállítására, amely átveszi az ÁR rendvédelemben betöltött hatás- és illetékességi körét. A Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányságának alárendelten így egy összevont, országos hatáskörrel felruházott Politikai Rendészeti Osztály jött létre, amelynek vezetőjévé valószínűleg NAGY Sándor rendőrfőkapitány helyettest, a PRO vidéki tagozatának vezetőjét nevezték ki.[25]

Mindezzel párhuzamosan, közvetlenül az ÁR felszámolása után, létrehozták a belügyminisztérium VII. (közbiztonsági) osztály d) (állambiztonsági) alosztályát. Az UGRAY Gábor csendőr alezredes vezette csoporthoz három csendőr-, illetve öt rendőrtisztet, valamint tíz detektívet és tíz csendőrnyomozót osztottak be.

A rendőrség államvédelmi/politikai nyomozati szerveinek ezen, 1944. júniusában kialakult struktúráját a hungaristák érintetlenül hagyták: mind a PRO, mind a BM VII. d) alosztály megőrizte szervezési kereteit. A rendőrség politikai rendészeti osztályát gyakorlatilag nem érintette a SZÁLASI-kormány azon intézkedése sem, amelyben elrendelte a testület - csendőrséghez hasonló - (fél)katonai szervezetté történő átalakítását. A PRO életében az 1944. X. 15-16-i fordulat személyi értelemben hozott fordulatot: az osztály élére ismét HAIN Péter került, aki a félreállítása után időben felismerte, hogy mely politikai erő-

vel érdemes szoros kapcsolatokat kiépítenie.

Nexusa a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom élvonalával olyannyira elmélyült, hogy a párt vezetőinek, prominens tagjainak feleségei és közeli családtagjai HAIN lakásán, felesége társaságában, együtt *„izgulták"* végig a hungarista hatalomátvétel éjszakáját. HAINné Sándor Gizella mellett ott volt KOVARCZ Emil felesége és leánya, KEMÉNY Gábor felesége, valamint FIALA Ferenc leánya.[26] (HAINné egyébként olyannyira központi szerepet töltött be a hungarista vezetés *„női vonalán"*, hogy később, a népbírósági eljárások során is lelki támaszt nyújtott a nyilas vezetők hozzátartozói számára. A SZÁLASI-per idején a látogatások során elkísérte a volt kormány- és államfő feleségét, LUTZ Gizellát is.[27] Férje tetteivel, illetőleg a nyilas mozgalom belső viszonyaival kapcsolatban a háború után többször kihallgatták.)

Október 15-én, a kormányzói proklamáció elhangzása után HAIN Péter azonnal jelentkezett a Pasaréti út 10. sz. alatt lévő nyilas központban, ahol nyilaskeresztes karszalagot és géppisztolyt vételezett, majd részt vett az első utcai igazoltatásokban és feltehetően a letartóztatásokban is. A párt jelvényét a *„diadal napja"* után is mindvégig a zakójára tűzve hordta, ahogy a hungarista karszalag is megjelenése kellékeihez tartozott. Másnap megjelent a budapesti rendőr-főkapitányságon és közölte, hogy - amint az új nyilas kormány megalakul - ismét átveszi a politikai osztály vezetését.[28] Erre formálisan egy nappal a kormányalakulást követően, október 17-én, a PRO detektívjeinek állománygyűlésén került sor.

HAIN maga mellé vette régi munkatársait dr. WAYAND Tibort, JUHÁSZ Istvánt és dr. KOLTAY Lászlót és bár a PRO Rendészeti Osztály elnevezése, szervezeti keretei nem változtak, a hatalom átvétele utáni működést és módszereket tekintve kijelenthető, hogy - legalábbis szellemiségében - restaurálta az általa életre hívott Állambiztonsági Rendészetet. Érdemes megjegyezni, hogy HAIN semmilyen írásos utasítással nem rendelkezett a PRO vezetéséről. Erre a háború után, a SZÁLASI Ferenc és társai elleni perben is felhívták a volt belügyminiszter figyelmét, amire VAJNA úgy reagált, hogy ő nem nevezte ki, hanem csak [szóbelileg] (!) megbízta a szervezet vezetésével.[29] (Személyét érintően a közlönyökben egyetlen rendelkezést tet-

tek közzé: 1944. XII. 2-i hatállyal az időközben detektív főfelügyelővé előlépett HAINt miniszteri tanácsossá nevezték ki.)[30]

A hungarista hatalomátvétel sikerét követő első napok a személyi intézkedésekkel és a rendelkezésre álló hivatali helyiségek elfoglalásával teltek a budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztályán. HAIN Péter a számára nem tetsző detektíveket áthelyeztette a bűnügyi osztályra, a kiválasztottakat (feltehetően az ÁR korábbi detektívjeit) pedig saját osztályához kérte át, míg irodáját átmenetileg a főkapitányság épületében rendezte be. KOLTAY Lászlót egy csoporttal azonnal felküldte a Svábhegyre, míg WAYAND Tibor baloldali részlegét utasította, hogy maradjon a Ferenc József Rabbiképző Intézet épületében (Bp. VIII. Rökk Szilárd utca 26.), amelyet még az 1944. tavaszi-nyári nyílt nyomozások lefolytatása során sajátítottak ki.[31] Pár nap múlva - nyilván a Melinda szállóban székelő német biztonságiakkal való szorosabb együttműködés érdekében - HAIN úgy határozott, hogy WAYAND *„vegyes"* - rendőrségi detektívekből és csendőrnyomozókból álló - csoportját leszámítva, a teljes politikai osztályt felköltözteti a korábbi svábhegyi objektumokba, és a főkapitányságon csak egy 24 órás készenléti csoportot, valamint egy bejelentő irodát hagy hátra.[32]

A hungarista hatalomátvételt követő időszakban a párt önhatalmúlag tevékenykedő csoportjai - a kisebb, kerületi *„nyomozócsoportok"* és a Fegyveres Pártszolgálat - bőven adtak munkát a politikai detektíveknek. A nyomozásokra, letartóztatásokra ürügyet szolgáltató információk sokszor a nyilas párt helyi szervezeteitől, a lakosság feljelentgetései során keletkeztek. Számtalan esetben a rendőrhatósági intézkedéseket is közösen hajtották végre, amelynek keretében - mint félhivatalos karhatalmi erő - a detektíveket legtöbbször elkísérték a kézifegyverekkel felfegyverzett pártszolgálatosok is.

Az egy-egy vonalon zajló folyamatos nyomozati tevékenység mellett a politikai rendészeti osztálynak megelőző jellegű, védelmi feladatai is voltak. Az intézmények élére kinevezett hungarista vezetők többször keresték meg azzal, hogy hajtsák végre egyes személyek - ma így mondanánk - biztonsági ellenőrzését. MOHAY Gyula főpolgármester például több alkalommal intézett átiratot HAIN detektív főfelügyelőnek, amelyben egy-egy tisztviselő átvilágítását kérte annak *„politikai megbízhatósága, nemzethűsége"* szempontjából.[33] A detektívek által el-

végzett biztonsági ellenőrzések mennyiségéről, eredményéről s általában azok módszertanáról - a rendelkezésre álló iratanyag hiánya miatt - nem tudunk pontos képet alkotni.

A SZÁLASI-éra alatti politikai rendészeti osztály történetének első fejezete Budapest bekerítésével, majd kiürítésével lezárult. A főváros elhagyását követően a szervezet a belügyminisztérium és rendőrség más részeivel együtt a Dunántúlra települt, ahol Szombathely központtal az egyre zsugorodó felségterületükön - úgymond - *„országos hatáskörrel"* folytatta működését. Az eljárások során tapasztalt brutalitásnak leginkább a jogaiktól fosztott zsidóság volt kitéve, amelynek elkobzott vagyona zömmel a detektívek és a pártszolgálatosok zsebébe vándorolt. Az elfogott zsidókkal szembeni atrocitásokról szóló beszámolók szinte számolatlanul töltötték meg a háború utáni, TÖMPE András, illetve PÉTER Gábor vezette, vidéki és budapesti politikai rendészeti osztályok dossziéit, valamint a Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság (DEGOB) irattárát.[34]

HAIN Péter november elején kezdte meg a Politikai Rendészeti Osztály nyugatra telepítésének előkészületeit, amelynek érdekében felvette a kapcsolatot régi barátjával, a bécsi német biztonsági szervek vezetőjével, Franz Josef HUBER SS-Brigadeführer és a rendőrség vezérőrnagyával. A német rendőrtiszttel folytatott megbeszélések eredményeképpen a Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának központi szervét, HAIN Péter irodáját Bécsben, a Martzin Platz 4. sz. alatt található épületben (egyúttal a bécsi Gestapo főhadiszállása is) alakították ki, míg a szállászcsinálók ezzel párhuzamosan kirendeltségek létesítését kezdték meg a nagyobb dunántúli településekben. (Érdemes megjegyezni, hogy a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságával ellentétben - kerületenként egy-egy nyomozó alosztály működött - a rendőrség detektív szervezeteinek korábban nem voltak vidéki irodái.)

Budapesten a politikai rendészeti osztály 39 munkatársa maradt hátra, vezetőjükké B. SZILÁGYI János *„csoportvezetőt"* jelölték ki, aki azt az utasítást kapta, hogy a politikai rendészeti osztály veszélyeztetettsége esetén a detektíveknek a Magyar Királyi Belügyminisztérium épületében elhelyezett német SD-szervezetekhez kell csatlakozniuk.[35] A Budapesten hátramaradt politikai detektívek tevékenységéről további adatokkal nem ren-

delkezünk. A főváros ostroma alatt - az utasításoknak megfelelően - feltehetően a német Biztonsági Szolgálat alárendeltségébe kerültek.

A Budapestről kimenekített detektív és rendőr tisztviselői állomány jelentős részét a Német Birodalom területére, elsősorban a politikai osztály bécsi irodájához vezényelték. Az állomány elosztásával kapcsolatosan HAIN, Ernst KALTENBRUNNER SS-Obergruppenführerrel, a rendőrség tábornokával, a német Biztonsági Szolgálat (SD) és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) főnökével folytatott megbeszéléseket, amelynek eredményeképp 64 magyar detektívet kívántak beosztani különböző, Németországban működő magyar és német nyomozati szervezetekhez.

Közülük - az elképzelések szerint - 30 fő Bécsben, illetőleg az ottani Gestapo Leitstelle (kirendeltség) mellett (vezetők: dr. KOTSIS Árpád és dr. KOLTAY László detektív felügyelők), 20 fő Berlinben (vezető: dr. VERSÉNYI Tibor detektív felügyelő), 8 fő Linzben (vezető: BÖDŐ Károly detektív felügyelő) és 6 fő Grazban (vezető: dr. WAYAND Tibor detektív felügyelő) teljesített volna szolgálatot. A Dunántúlon felállított PRO irodák irányítását a Magyar Királyi Rendőrség Politikai Rendészeti Osztálya szombathelyi kirendeltségének rendelték alá, amelynek vezetésével HAIN dr. ANTAL István detektív főfelügyelőt bízta meg. 1945. II. 19-én a politikai rendészeti osztály létszáma mindössze 150 fő volt, szolgálati helyük az alábbi képet mutatta:[36] magyar területen szolgálatot teljesített Szombathelyen 41, Sopronban 11, Mosonmagyaróváron 2, minisztériumokhoz vezényelve 22 , *összesen 76 detektív*, a birodalmi területen Bécsben 41, Grazban 6, Lintben 6, Berlinben 4, Kilb-ben 4, családtagok telephelyein 3, *összesen 64 detektív*.

A Dunántúlon megváltozott a politikai rendészeti osztály tevékenysége és a kiterjedt, ügyszerű feldolgozó munkák helyett elsősorban már csak a biztonsági helyzetet általánosan értékelő, úgynevezett *„hangulat-jelentések”* készültek. E formális, rutinszerű tevékenység során a detektívek figyelték a kocsmákban, éttermekben beszélgetőket, elvegyültek a munkából hazatérők közé. A közhangulat általános ellenőrzése mellett katonaszökevényeket, szervezkedőket és kémeket kerestek.

A lakosság hangulatáról készült jelentések közül számos fennmaradt,[37] amely alapján jól körvonalazhatóak a detektívek

dunántúli tevékenységének mindennapjai. A nyomozók csoportosan, általában kézifegyverekkel felszerelt pártszolgálatosok kíséretében rutinszerű járőrfeladatokat és razziákat hajtottak végre a nagyobb településeken. Nincs nyoma annak, hogy a Dunántúlon kiterjedt hálózatok szervezésébe kezdtek volna, a konkrét intézkedéseket kiváltó értesülések túlnyomórészt lakossági bejelentésekből, *„alkalmi besúgásokból"* származtak, nagyobb szabású nyomozásokra ekkor már nem kerülhetett sor.

A magyar területek elhagyása után a Politikai Rendészeti Osztály gyakorlatilag beszüntette működését, és a detektívek többségét a családtagok és saját személyük menekítése foglalkozatta. Alighogy HAIN megérkezett Bécsbe máris intézkedett arról, hogy osztályának megmaradt részei tovább költözhessenek nyugatra. Ő maga március 29-én távozott az osztrák fővárosból Gmundenbe, ahol arra várt, hogy detektívjei csatlakozzanak hozzá. A nyomozók egy nagyobb csoportja pár nap késésben volt, és csak néhány nappal az osztrák főváros elfoglalása előtt, április 3-án indult el nyugatra, követve az osztályvezetőt.

Gmundenben HAIN Péter tájékoztatta a detektíveket, hogy végleges kitelepülési helyükül a bajorországi Vilshofen járási központot jelölték ki. Az általános gépjármű és benzinhiányra tekintettel csak Hainnak jutott autó, a detektívek családtagjaikkal együtt gyalogmenetben indultak Dél-Németország irányába. Április közepén érték el Vilshofent, ahol a párt helyi irodájában közölték velük, hogy az osztály központját Ramsdorf községben kell felállítaniuk. A rendőrtisztviselők és hozzátartozóik végül április 18-án értek a községbe, ahol az irodát tábori körülmények között a helyi vendéglő tekepályáján állították fel.[38]

A fegyverletétel után a detektívek különváltak. Sokan közülük a helyben maradást választották és amerikai fogságba kerültek. HAIN Pétert még korábban elfogták, feleségével együtt Attersee melletti rejtekhelyéről Salzburgba csalták, ahol letartóztatták. Miután a prominens detektíveket - CSER Istvánt, KOLTAY Lászlót, WAYAND Tibort és HAIN Pétert - az amerikaiak 1945 novemberében kiadták Magyarországnak, velük szemben a nyomozati eljárást egy nevében azonos, de immár ellentétes ideológiától vezérelt szervezet folytatta le.

A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága

SCITOVSZKY Béla belügyminiszter 1930. III. 1-jei rendeletével intézkedett a Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnokság felállításáról,[39] amelynek első parancsnoka TIHANYI Ferenc csendőr őrnagy lett.[40] **(III.sz. melléklet)** A fővárosi központtal párhuzamosan kezdetben csak négy - az I. (Budapest), a III. (Szombathely), az V. (Szeged), valamint a VI. (Debrecen) - csendőrkerületben szerveztek nyomozó alosztályokat, de két éven belül a többi kerületben is létrejöttek a területi nyomozó szervezetek.

A területi alosztályok révén az osztályparancsnokság országos hatáskörű bűnüldöző és bűnmegelőző, majd később állambiztonsági szervezetté vált. A detektívtestülettel szemben a csendőrség nyomozó alakulatai kezdettől fogva központosított struktúrában működtek, hiszen a területi szervezetek feletti szakmai irányítást a budapesti osztályparancsnokság (később központi nyomozóparancsnokság) látta el. A csendőrség nyomozati szervezete a Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. osztálya irányítása alá tartozott.

Az Államvédelmi Központ létrehozásával összhangban a szervezet elnevezését Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságra változtatták. A csendőr nyomozóparancsnokság állambiztonsági munkában érintett szervezeti egysége az úgynevezett A. (államrendészeti) előadócsoport volt, amely 1944 márciusára már öt fő irányra - I. baloldali, II. jobboldali, III. zsidó, IV. nemzetiségi és V. kémkedési alcsoportra - osztva látta el feladatait. Az előadócsoporthoz tartozó nyomozók az 1930-as évektől kezdve szinte valamennyi, az 1945 utáni történetírás által túlreprezentált, elhíresült nyílt nyomozati eljárásban részt vettek.

A hungarista hatalomátvétel idején a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának parancsnoka CZIGÁNY József ezredes volt, aki 1943. II. 1-jétől látta el beosztását.[41] A csendőrnyomozók az 1944. X. 15-16-i eseményekben közvetlenül ugyan nem vettek részt, ám közülük néhányan, feltehetően VAJNÁn keresztül - ellenezve a fegyverszünetet - információkkal támogatták a hatalom megszerzésére tett előkészületeket. Így például - többek között - hírt adtak FARAGHO Gábor altábornagy, a csendőrség és a rendőrség felügyelőjének eltűnéséről is.